

Krig, evakuering, kapitulasjon

Professor dr. philos. Magne Skodvin har i en meget interessant artikkelserie i Aftenposten for 23., 25. og 26. januar i år gransket den meget omstridte norsk-tyske kapitulasjonsavtale av 10. juni 1940. Usnigheten gjelder særlig disse to spørsmål: Gjaldt kapitulasjonen bare de norske styrker som fra 9. april hadde kjempet under øverstkommanderende for Nord-Norge, generalmajor Carl A. Melscher inntil 18. mai, og fortsatt under ham, men fra da av under Forsvarets overkommendao med generalmajor Otto Ruge som forsvarssjef, eller tillike norske styrker annetsteds? Og, gjorde eller gjorde ikke

avtalen slutt på krigen i Norge?

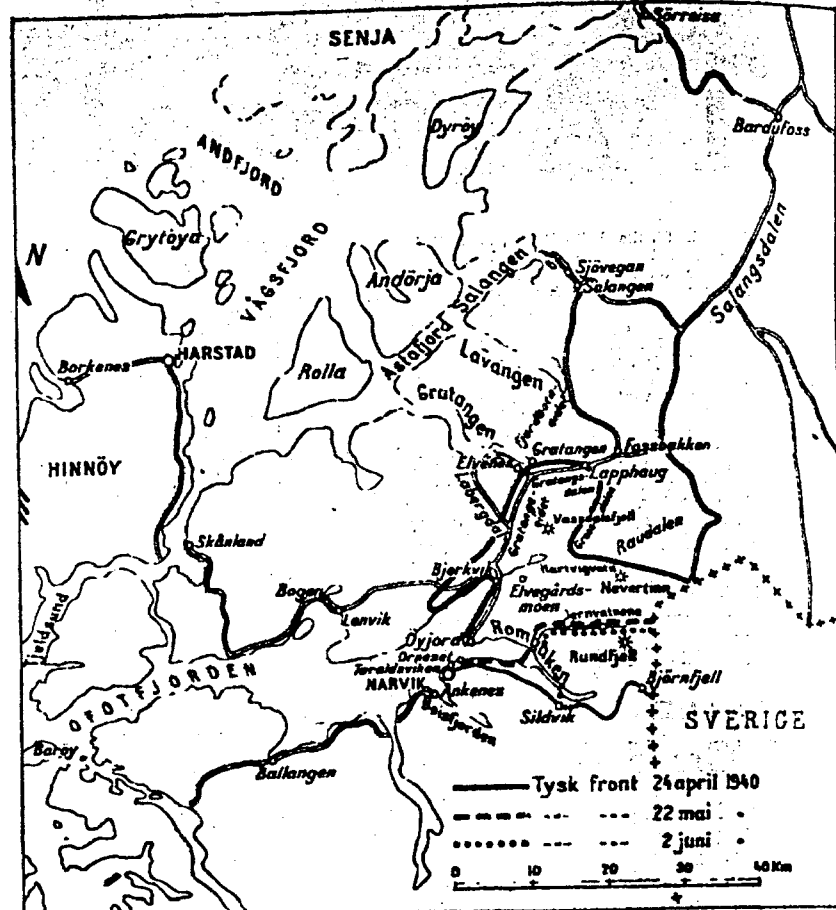
Alle meningsberettigede krigsdeltagere er sikkert Skodvin meget takknemlig for at han som helt uholdt ikke-militær og med all sin autoritet som vitenskapelig historieforsker nå har satt tingene på plass, hva de militære forskere, som helt ut deler professorens tolkning, har hatt vanskelig for å gjøre. De betraktes som parter i saken.

Av oberst Otto H. Munthe-Kaas

Likevel hevdes det fremdeles at det dog åpenbart må være forskjell mellom styrketallet i 6. divisjon *) og det tyskerne i avtalen kaller «Die gesamten norwegischen Streitkräfte». Hvem disse andre skulle være er ikke blitt spesifisert, men kan vel neppe være andre enn oversjøiske norske militære. Det oversees fullstendig at det avtaledagen i Norge ikke fantes andre militære styrker enn 6. divisjon som kunne «legen die Waffen nieder».

Det som foregikk 10. juni var rett og slett en regional, militær kapitulasjon, og derfor ikke en politisk kapitulasjon av Norge, og følgelig satte den heller ikke noe punktum for den krig som uforskyldt var påført landet.

Det er forståelig at man i Sør-Norge oppfattet krigen som slutt. De fem sør-norske divisjoner var nedkjempet og avvæpnet i og med sluttkapitulasjonene i de første maldager i Romsdal og i Nord-Trøndelag. Man visste lite eller helst ingen ting om 6. divisjons innsats langt der nord for landdelens frihet og selvstendighet. At fienden på grunn av overraskelsesmomentet var trengt helt frem til vannskillet mellom Gratangsbøtn og Salangsdalen fra landstigningen i Bjerkvik var like ukjent som at 6. divisjons to feltbrigader hadde angrepet og drevet fienden tilbake fra stilling til stilling til han til slutt sto pres-

O. H. Munthe-Kaas

set med ryggen opp mot den norsk-svenske grense. Man må derfor i Sør-Norge kunne innrømme at troppene og folket i selve krigsfeltet måtte ha de beste forutsetninger for å svare riktig på ovennevnte to spørsmål.

De omfattende, vektige publikasjoner om krigen i Norge fra Forsvarets krigshistoriske avdeling og andre beretninger om kri-

109667

gen i Na. -avsnittet er de. or- re ikke nådd inn i mange norske hjem. Her skal derfor gis en noenlunde fyldestgjørende orientering om det som foregikk før, under og etter kapitulasjonen.

Etter initiativ av Churchill besluttet Det øverste allierte krigsråd 23. mai — på grunn av de fatale nederlag på Vestfronten — å trekke alle sine styrker tilbake fra kampfelleskapet med nordmennene, uansett disses livsstrid for frihet og selvstendighet.

Evakueringsordren ble natt til 25. mai mottatt i Harstad av øverstkommanderende for de alliertes land- og sjøstridskrefter, The Admiral of The Fleet, Jarlen av Cork and Orrery. Ordren påbød ham ikke å underrette de norske myndigheter om den besluttede evakuering.

Lord Cork måtte selvfølgelig videregjøre ordren til sine to landmilitære sjøer, den britiske generaløyntnant Auchinleck og den franske brigadegeneral Bethouart. Sistnevnte var av Cork utpekt til å lede angrepet på Narvik. Dette skulle finne sted 28. mai. Da Cork 28. mai spurte Bethouart om han tross evakuering — som var fastsatt til 2. juni — ville angripe svarte generalen ja, hvorpå admiralen sa at han ville støtte Bethouarts beslutning. Dessverre tok ikke Bethouart noe forbehold om at generalene Ruge og Fjelscher straks måtte underrettes. Bethouart hadde av Fjelscher fått kommandoen over en norsk infanteribataljon (II/IR 15) og ett feltbatteri til støtte under sitt angrep. Hadde han forlignert ærlig spill overfor en skattet kampfelle, ville i dag meget sett annerledes ut.

Etter Narviks fall 28. mai rettet tyskerne både fra Narvik halvøya — forfulgt av franskmennene — og fra Ankeneshalvøya — forfulgt av polakkene. De to adskilte angrepskolonner skulle forenes i trakten om Sildvik stasjon for derfra i fellesskap å gå mot Bjørnefjell. Fremrykningen mot samlingspunktet Sildvik var i full gang da de to kolonner 30. mai av Bethouart ble bedret tilbake for å forberede seg for evakueringen.

Situasjonen på kampfeltet var da denne: Av general Dietls forsvarsgrupper var den sør for Rombaksfjorden, som vi alt har hørt, på flukt — men under stadig oppholdende kamp — mot tyskernes siste forsvarstillinger i Rundfjell-Bjørnefjell-trakten. Mot forsvarsgruppen nord for fjorden gikk den hittil ustanselig frem-

rykkende norske 6. divisjons to feltbrigader. Tyskerne var forberedt på å måtte gå over grensen til Sverige, hvor de forutsende nok hadde samlet fire lange jernbanetog, alt 25. mai, for troppe-transport fra nærmeste svenske jernbanestasjon på mellomriksbanen (Ofotbanen) for hjemreise.

Med denne angrepssituasjon for øye må det for Bethouart ha vært et nervepress å måtte gi sine tropper en retrettdordre som måtte bli skjebnesvanger for de norske krigskamerater og deres landsdel.

Først etter syv hemmelighetsfulle dager fikk den britiske sendemann i Norge, Sir Cecil Dormer, lov til i all fortrolighet å underrette den norske utenriksminister Halfdan Koht om hva som foresto. 2. juni fikk Kongen, Regjeringen og Forsvarssjefen offisiell meddelelse om evakueringsordren og med den tilføyelse at Norge ikke kunne regne med kampstøtte eller tilførsler hvis Norge skulle ville fortsette krigen på egen hånd.

Uvidende om Bethouarts tilbake- trekning av franske og polske angrepsstyrker utvirket Ruge en utsettelse av evakueringen til 4. juni for i mellomtiden å kunne føre det avgjørende sluttangrep over Rundfjell mot Bjørnefjell. Angrepet ble hindret av tett tåke som først lettet 8. juni morgen. Det norske angrep som da straks satte inn ble kort etter beordret stanset og frontgruppesjefene gitt ordre om å føre troppene tilbake til sine oppsetningsplasser.

De alliertes styrker — ialt ca. 25 000 mann — ble evakuert i dagene 4. til 8. juni.

Regjeringen fant landets ressurser for utilstrekkelige for en fortsatt krigføring uten forsynings- utenfra, og besluttet sammen med Kongen og Kronprinsen å gå i eksil for fra Storbritannia å søke å gjenvinne Norges selvstendighet. Avreisen fant sted 7. juni med den britiske krysser «Devonshire».²⁾

Ved fronten ventet enda 6. og 7. feltbrigade på at tåken skulle lette for det forberedte angrep for å kaste fienden over landegrensen. Heller ikke frontsjefene ante at Bethouarts tropper ikke kom til å angripe samtidig med egne feltbrigader. Enda mindre at hans tropper da allerede var langt til havs på hjemvei.

Utenriksminister Koht hadde på grunn av forhandlinger med sin svenske kollega — de falt for- øvrig i fisk — utsatt sin avreise

ett døgn. Han forlot Tromsø sammen med general Fjelscher og admiral Diesen 8. juni med oppsynsskipet «Fridtjov Nansen». Men L. ke for han reiste, telefonerte han til Ruge på Setermoen og ga ham ordre om å innstille fiendtlighetene og innlede våpenstillstandsforhandlinger.

Da Ruge ble klar over at den to-lagers utsettelse med evakueringen han hadde oppnådd, var nyttelos, lot han likevel sine tropper bli stående for å dekke sine tidligere kampfeller under deres bortreise. Av gode grunner kunne han ikke underrette sine avdelinger herom. Disse holdt seg angrepsklare. Da Ruge endelig fikk ordren fra Koht, sto han overfor en ny vanskelighet: Den å få sine tropper demobilisert før han opp- tok forhandlingene med motparten. Han visste jo at hans hittil sel- errike soldater aldri ville finne seg i en frivillig kapulasjon med nedleggelse av sine våpen på det slagfelt de nettopp hadde kjempet seg frem til og erobret. Han be- ordret derfor øyeblikkelig tilbakemarsj til troppenes mobiliseringssteder. Den gikk raskt etter- son 6. divisjon hadde alle nød- venlige ordrer liggende ferdige. Alle intakte deler av Marinen og Flyvåpnet hadde da allerede for- latt landet.

I sin 2. artikkel skriver professor Skodvin:

«Det er altså på det rene at krigføringa skulle haldas fram på andre operasjonsfelt, og berre avsluttast i Nord-Norge, og at Forsvarets overkommando berre hadde å gjera med dei stridskrefter som skulle bli att i Nord-Norge. Den form for kapulasjon som det nå måtte forhandlast om, kunne med andre ord berre bli militær og regional».

La oss også rekapitulere hva statsminister Nygaardsvold sa i sitt opprop til Det norske folk 7. juni: «Men de (Konge og regjering) oppgir ikke dermed kampen for å gjenvinne Norges selvstendighet — de vil holde frem med den utenfor landets grenser». Og Ruge sa i sin tale: «Men krigen fortsetter på andre fronter. Nordmenn er med i striden der. Den dag kommer da dere atter kan relse hodet. Vent på den dagen, vent med ro og tillit».

Det burde være lett å forstå for dem av våre landsmenn som hevdet at krigen sluttet 10. juni at alle som horte Statsministeren og Forsvarssjefen hin dag lot det synke inn i bevisstheten at kampen henimot en frigjøring ikke var endt.

9. juni fm. ba Forsvarets overkommando (FOK) Norges lega-

sjon i Stockholm telegrafisk om kl. 20 00 samme dag å meddele Det tyske gesandtskap at Den norske overkommando var beredt til å innstille fiendtlighetene. I kryss med denne anmodning kom det kl. 15 00 over samme legasjon telegrafisk krav fra Den tyske overkommando i Oslo om opphør av all motstand kl. 16 00 og om straks å sende to underhandlere med ubegrenset fullmakt — den ene til general Dietls hovedkvarter på fjellhøyden Spionkop ved Bjørnefjell gamle stasjon, den annen til Den tyske overkommando i Trondheim.

FOK erkjente mottagelsen av det tyske krav, men kunne av tekniske grunner ikke garantere stans av motstand før kl. 24 00. Dette ble straks godtatt. De to avdelingssjefer i FOK, oberstløytnantene Harald Wrede Holm og Ragnvald Roscher Nielsen ble Ruges forhandlere med tyskerne. Førstnevnte dro 9. juni em. fra Målselv til general Dietl. Sistnevnte ble tidlig 10. juni hentet på Målsnes og fløyet til Trondheim med tysk fly. Begge var tilbake i FOK's hovedkvarter på Nordmo i Målselv sent 10. juni, hver med sitt underteignede kapulasjonsdokument.

Etter denne orientering skal det

Over til side 19

Mandag 19. april 1971

KRIG —

Over fra side 13
spørsmål som Skodvin har stillt
seg selv og hans svar siteres:

«Fekk nå tyskarane kjennskap
til at dei norske forhandlarane
var bundne av ei avgrensa full-
makt? Ja, dei gjorde det, og dette
er også utanfor tvil. Wrede Holm,
opplyser (i sine «Oppteignelser»,
vedlagt innstillinga fra den mili-
tære undersøkelseskommissjonen):

«Overensstemmende med den
instruksjon jeg hadde fått av ge-
neral Ruge meddelte jeg general
Dietl at Konget, Regjeringen, Ma-
rinen og Flyvåpnet hadde forlatt
landet og at Norge som stat var
og ville fortsatte være i krig
med Tyskland, men at general
Ruge hadde fullmakt til å ordie
alt som gjaldt tyskernes overtal-
gelse av den faktiske makt i Nor-
vege» (Sitat slutt).

At tyskerne hadde den korrekte
oppfatning: At forhandlerens full-
makt bare omfattet tyskernes
forhold til FOK med 6. divisjon
fremgår av Skodvins sitat fra
«Meldungen der Wehrmachtstel-
le» for 10. juni:

«Soweit bisher zu übersehen ist,
legen die Unterhändler entschei-
denden Wert darauf, dass trotz
der Einstellung der Kämpfe in
Norwegen der Krieg fortduert.
Das wird dadurch unterstrichen,
dass die norwegischer See- und
Luftstreitkräfte mit den Allierten
Norwegen verlassen haben».

Den motsetning som visse røster
finner mellom avtalens innledning
(se Skodvins 3. art.) om de «ehren-
volle Bedingungen» 6. divisjon
tilkommer og avtalens paragraf
1 som taler om «Die gesamten
norwegischen Streitkräfte» har in-
tet grunnlag som foran påvist.
Anklagen om at de norske for-
handlere utillatelig har utvidet
rammen for kapitulasjonen, er
derfor helt ufundert.

Ingen hadde bedre enn de tyske
forhandlere rede på at FOK ikke
kunne ha kommando over andre
norske tropper enn dem i lands-
delen nord for Narvik. Alle nors-
ke avdelinger sønnenfor var jo
forlenget avvåpnet og sendt hjem.
Og det var opplagt at FOK ikke
hadde evne eller mulighet for å
kalle tilbake en eneste soldat,
gast eller flyver som alt hadde for-
latt landet. Slik så også Dietl det.
La oss til slutt erindre Otto
Ruges svar til defensor i den så-
kalte «Schanchesak» november
1947:

«Når jeg selv gikk i fangenskap
var det for å understreke at vi
fremdeles var i krig».

1) I mangel av en ventet, kon-
stitusjonell mobiliseringsordre 8.
april — som forøvrig aldri
kom — ga general
Fleischer på eget ansvar
ordre om forberedende mobilise-
ring 3. april kl. 20.00 og om full
mobilisering 9. april ved fire-fem-
tiden om morgenen. Han var ut-
pekt til i krigstilfelle å være
Øverstkommanderende i Nord-
Norge etter nærmere ordre, som
aldri kom. Han erklærte seg der-
for selv som ØKN og tok således
kommandoen over også marine-
styrkene i Nord-Norge. Begrepet
6. divisjon må derfor her oppfat-
tes som en felleskommando.

2) I forbindelse med Regjerin-
gens beslutning om å forlate lan-
det må det erindres at Stortinget
på sitt siste møte i Elverum
10. april vedtok at Norges regjer-
ing måtte holdes fri og uavhen-
gig under alle vilkår, om den så
mått flyttes utenlands.

Fotposten